

І. О. МАСЛЮК

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ

Предметом дослідження у цій роботі є сучасний стан сільськогосподарського виробництва України. **Метою** статті є виділення основних напрямів активізації модернізаційних зрушень у сільськогосподарському виробництві України. **Завданням** цього дослідження є розробка спектру стратегічних напрямів активізації модернізаційних зрушень сільського господарства України, на які варто орієнтувати свою діяльність сільськогосподарським підприємствам для забезпечення прибутковості та довгострокового розвитку. При виділенні бар'єрів, які заважають успішному розвитку і функціонуванню аграрної галузі в Україні використано такі **методи**: проблемно-хронологічний, який зумовив структурну побудову дослідження та надав можливість з належною повнотою проаналізувати проблеми розвитку сільського господарства у часовій послідовності і динаміці; метод системного підходу дозволив розглядати аграрну галузь, як цілісну систему, що складається взаємопов'язаних між собою елементів, які становлять її структуру та виконують відповідні функції; аналітико-синтетичний метод застосовано при вивченні та обробці джерел і літератури, обґрунтуванні теоретичних висновків, що дозволив всебічно висвітлити стан опрацювання проблем аграрної галузі. Статистичні методи обробки даних використані з урахуванням економічного та фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Для виділення напрямів модернізації застосовується аналітичний метод дослідження: рівня рентабельності виробництва, системи статистичних показників виробництва на сільськогосподарських підприємствах, продуктивності праці, динаміки розвитку рослинництва й тваринництва та випуску валової продукції за досліджуваній період. Для активізації використання сільськогосподарського виробництва України у роботі отримано **результати** модернізаційних зрушень, які починаються з: функціонування на рівноправній економічній основі різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі; гармонізації інтересів власників, найманих працівників та сільських громад; формування конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішніх ринках виробничих структур. **Висновки**: За останні роки вже спостерігається збільшення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, підвищення продуктивності праці в підприємствах сільського господарства, урожайності основних культур та продуктивності худоби, птиці та ін. Для подальшого розвитку слід закріпити ці позитивні зміни та створити сприятливі умови та набуття тенденції незворотності, а це в свою чергу забезпечить продовольчу безпеку держави, удосконалення економічного механізму господарювання: податки, кредитування, ціни, дотаційну політику, міжгалузеві економічні зв'язки, щоб усі галузі й сфери діяльності в економіці країни мали однакові економічні умови для відтворення виробництва.

Ключові слова: сільське господарство; сільськогосподарські підприємства; валова продукція; рентабельність; продуктивність праці; урожайність; прибуток.

Вступ

Сільське господарство України набуває за останні роки стабільної позитивної динаміки у виробництві сільськогосподарської продукції. Завдяки аграрній галузі зменшується рівень бідності населення, створюються нові робочі місця, промисловість забезпечується сировиною, а населення – продуктами харчування. Угода про асоціацію з Європейським Союзом значно покращує українські стандарти якості та поступово дає змогу перейти на європейський рівень – зокрема, у сільському господарстві, щоб врешті експортувати не лише сировину, а й товари з доданою вартістю. Подальший розвиток однієї з найбільш важливих галузей в економіці України потребує якісних перетворень, від реалізації яких залежить підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки держави.

Актуальність теми полягає не тільки у виділенні основних напрямів активізації модернізаційних зрушень в сільському господарстві України, що, в свою чергу, викличуть якісні перетворення в найбільш важливій галузі в економіці України, а й у визначенні бар'єрів, які заважають успішному розвитку і функціонуванню аграрної галузі в країні.

Аналіз проблеми та існуючих методів

Незважаючи на чималу кількість потужних наукових доробок вітчизняних науковців, дослідження в цьому напрямі не можна вважати довершеними, а одержані наслідки – цілковитими, оскільки статистичні показники щорічно оновлюються, тому питання необхідно досліджувати в динаміці. Це зумовлює важливість подальшого вивчення специфіки напрямів активізації модернізаційних зрушень в аграрній галузі країни та уточнення їх для сільськогосподарського виробництва. Дослідженню сучасного стану, проблем та напрямів активізації модернізаційних зрушень в с.-г. України присвячено чимало праць дослідників. Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки виділили у своїй роботі В. О. Сокіл і Ж. А. Кононенко [1]. Теоретико-методологічні засади трансформації аграрного сектору економіки країни розроблено та висвітлено в наукових працях П. Т. Саблук, М. М. Федоров, В. Я. Месель-Веселяк [2] та М. В. Присяжнюк і М. В. Зубець [3]. У статті Я. І. Костецький [4] розглянуто основні групи показників рентабельності, які застосовують у сільськогосподарських підприємствах, проаналізовано основні економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств та проведений їх аналіз з точки зору рентабельності. Висвітлено

сутність продуктивності праці, її ефективність та інтенсивність в роботі Р. М. Чорна [5]. У статті Г. С. Морозова [6] проаналізовано тенденції розвитку сільського господарства України, здійснено економічний аналіз ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств України в контексті аграрних реформ. Н. В. Михайленко та І. В. Бурачек [7] досліджено стан сільськогосподарської галузі України та проаналізовано рентабельність виробництва продукції сільського господарства за визначений період. Ю. О. Лупенко [8] визначено стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року.

Але значна кількість питань, які актуальні на сьогодні, потребує додаткових наукових досліджень.

Метою статті є виділення основних напрямів активізації модернізаційних зрушень у сільськогосподарському виробництві України. Для досягнення цієї мети пріоритетним завданням обрано знаходження напрямів активізації модернізаційних зрушень сільського господарства за допомогою аналізу рівня рентабельності виробництва на підприємствах, продуктивності праці, динаміки розвитку рослинництва й тваринництва, випуску валової продукції за досліджуваній період, системи статистичних показників виробництва та реалізації продукції в країні.

Вирішення завдання

Стратегічно важливою галуззю української національної економіки є сільське господарство, яке забезпечує Україні продовольчу незалежність і надає значну кількість робочих місць частині населення

Таблиця 1. Виробництво валової продукції сільського господарства України

	Роки					
	2010	2014	2015	2016	2017	2018
1. Валова продукція – всього	194887	251427,2	239467,3	254640,5	249157	269408,1
у т.ч.: продукція рослинництва	124554	177707,9	168439,0	185052,1	179474,6	198658,1
з неї: зернові культури	41633	67573,1	63421,0	69464,2	65169,8	74076,8
технічні культури	33031,2	50512,2	50172,8	57844,8	56143,1	64127,9
картопля, овочі та баштанні продовольчі культури	37996,5	46497,3	43439,4	44821,9	44859,0	45416,7
плоди, ягоди та виноград	6919,6	7721,1	8027,4	7489,4	7745,0	9298,8
кормові культури	4086,4	4251	3738	3747,1	3547,9	3579,4
інша продукція рослинництва	887,4	1153,2	-359,6	1684,7	2009,8	2158,5
продукція тваринництва	70332,4	73719,3	71028,3	69588,4	69682,4	70750,0
з неї: худоба та птиця	31237,4	33813,5	33859,2	33916,2	33680,7	35039,0
молоко	28533	28246,1	26926,9	26321,8	26061,2	25520,2
яйця	7935,1	9114,7	7809,7	7026,9	7215,6	7506,9
вовна	17,6	10,8	9,4	8,6	8,2	8,0
інша продукція тваринництва	2609,3	2534,2	2423,0	2314,9	2716,7	2675,9
2. Валова продукція, всього, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у т.ч. продукція рослинництва	63,9	70,7	70,3	72,7	72,0	73,7
продукція тваринництва	36,1	29,3	29,7	27,3	28,0	26,3
3. Вироблено сільськогосподарської продукції: - на одну особу, грн.	4249	5847	5589	5967	5865	6374
4. Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах, грн.	132680	227753,4	223309,9	275317,8	271491,4	313627,3
у т.ч. рослинництва	133603	228884,7	218768,0	270863,2	260793,7	305314,5
тваринництва	130474	224105,1	237990,0	292511,2	315503,8	348901,4

Джерело: складено автором за даними звіту "Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності" Державної служби статистики України [9].

країни. Потенціал українського сільського господарства величезний, а родючі чорноземи і працьовиті люди є запорукою успіху країни. Саме невиважена економічна політика держави та непродумані аграрні реформи призвели до стагнації галузі. У роботі [16] досліджено безпосередній вплив аграрної галузі на розвиток національної економіки та її ефективну інтеграцію у світовий економічний простір. А це, в свою чергу, забезпечить мультиплікативний ефект розвитку інших галузей національної економіки та забезпечить зростання доходів сільського населення, кількість якого становить третину всього населення країни, задіяного в аграрній галузі. Але, слід зазначити, що економічні можливості галузі країни використовуються не повністю. Саме через відсутність належної державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, частина економіки не висвітлюється, тому показники статистичної та фінансової звітності не завжди відображають достовірні дані на підприємствах. Враховуючи величину потенціалу розвитку сільськогосподарського виробництва країни, недостатньо введення нових законопроектів та виділення певної частки бюджету на розвиток аграрної галузі. Виникає необхідність у докорінному реформуванні галузі.

Валова продукція сільського господарства – це грошовий вираз усіх вироблених протягом певного періоду первинних продуктів землеробства і тваринництва, незалежно від того, спожиті вони у самому господарстві чи реалізовані за його межами. Істотне зниження обсягу виробництва валової продукції с.-г. в 2010 році являється однією з основних форм прояву аграрної кризи (табл. 1).

У 2014 р. валова продукція збільшилась порівняно з 2010 р. (251427,2 млн грн. проти 194887 млн грн). Порівняно з 2016 р. в 2018 р. обсяг виробництва продукції тваринництва швидкими темпами збільшився, що позитивно відобразилось на структурі споживчого кошика.

Протягом 2014-2017 років спостерігається поступове нарощування обсягів виробництва валової продукції с.-г. Згідно з даними Державної служби статистики у 2014 р. у порівнянні з попередніми роками відбулось різке збільшення валової продукції сільського господарства України. Її обсяг, відповідно, визначений у постійних цінах 2017 р., становив 249157 млн грн., що на 54270 млн грн. (21,7 %) більше, ніж у 2010 р. та на 5483,5 млн грн. (або на 2 %) менше, ніж у 2016 р. Такий приріст досягнуто внаслідок збільшення виробництва продукції рослинництва на 30,6 % в порівнянні з 2010 роком (179474,6 млн грн. проти 124554 млн грн.). Тоді як за аналогічний період виробництво продукції тваринництва навпаки зменшилось на 1 % (69682,4 млн грн. проти 70332,4 млн грн.).

Такі подібні коливання виробництва валової продукції сільського господарства протягом 2010-2018 рр. в розрахунку і на відносних показниках на одну особу мали свій відбиток. Відбулося зниження виробленої с.-г. продукції на одну особу в 2014 році становила 5847 грн., а в 2015 – 5589 грн. Порівнюючи

2016–2017 роки, маємо відповідно 5967 грн. до 5665 грн., але в 2018 році тенденція зниження виробленої продукції на одну особу змінилась у позитивному напрямку і становила 6374 грн.

За результатами другого кварталу 2019 року темп зростання української економіки виявився найшвидшим за останні сім років, її валовий внутрішній продукт зріс на 4,6% порівняно з тим самим періодом 2018 року. Отриманий результат підсумував розвиток країни в пореволюційну, воєнну п'ятирічку 2014-2019 років: її економічні показники без окупованих територій уже перевищили рівень довоєнного 2013 року. Валовий внутрішній продукт в аграрній галузі економіки на кінець 2018 року становив 14% та близько третини надходжень до державного бюджету країни.

Варто відзначити, що протягом останніх років держава втратила контроль над показниками продуктивності праці. Таким чином, впродовж даного проміжку часу за темпами її росту в с.-г. підприємствах спостерігається некерована динаміка (рис. 1). Рівень продуктивності праці сільськогосподарських працівників зростав, що також позитивно відображається на тенденції росту валової продукції сільського господарства. Незважаючи на всі позитивні зміни в сільськогосподарських підприємствах, Україна все ж таки не використовує весь свій потенціал в аграрній галузі.

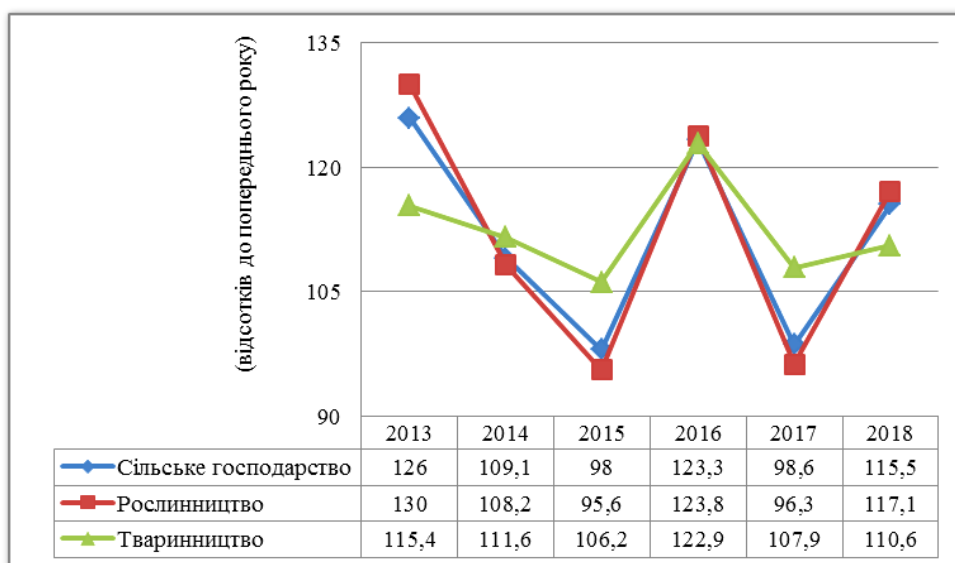

Рис. 1. Динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах

Україна має 41 млн. га землі, що є найбільшою площею сільськогосподарських земель у Європі, з них використовується для вирощування сільськогосподарських культур приблизно 32,5 млн. га. Родючість українських чорноземів мала забезпечити харчовими продуктами український ринок і навіть більше – накопичити ресурси для розвитку інших сфер господарювання. А тому, ця галузь впевнено прагне на перше місце в економіці.

Зняття земельного мораторію, і, відповідно, запуск ринку землі – донедавна було однією з ключових вимог Міжнародного валютного фонду для

надання Україні фінансової підтримки. Зараз питання з порядку денного знято, проте це варто сприймати лише як невелику паузу до закінчення дії обмеження на продаж землі. А відтак, перед профільним міністерством відкривається широкий спектр питань, на які необхідно знайти відповідь до запуску реформи, головне з яких – цінова політика. Поки що невідомо, яким чином вираховуватиметься вартість одиниці землі, але прогнозів щодо цього існує дуже багато.

Ще в 2013-му році перед продовженням мораторію на продаж землі до 2016-го, йшли доволі гострі дискусії, наприклад, ймовірна ціна на землю.

Тоді Державний земельний банк називав цифри від 60 до 500 доларів за гектар і пропонував їх поступово збільшити до 4000 євро за гектар. Проте мораторій подовжили на три роки і всі перераховані пропозиції втратили свою актуальність. На початку 2017-го експерти також намагались розрахувати вартість гектару сільськогосподарської землі, була встановлена вартість в 1000 доларів, але й дотепер невідомо чим вона обгрунтована.

Уперше за 18 років, поки діяв мораторій, у 2019 році влада має намір зробити ринок землі відкритим, відповідний законопроект вже в парламенті, найімовірніше, зважаючи на абсолютну більшість, законопроект ухвалить, то ж ринок землі відкриється у жовтні 2020 року. Таким чином, скасування мораторію на продаж вигідно не лише фермерам, які на ній працюють, ставши власниками, вони не боятимуться вкладати величезні гроші не тільки в гарні врожаї, а й думатимуть про те, що треба зробити аби земля не втрачала родючості. Неабияку вигоду від продажу отримають і селяни, адже нині за свої наділи вони мають лише бартер з зерном, цукром або іншою сільгосппродукцією, але цей обмін не є рівнозначним. Майже 40% землі були в тіньовому обігу, тобто використовувалися не за призначенням, а це означає, що державі не сплачувалися належні податки, вирощувалась продукція та продавалась за готівку і вся ця земля залишалась у тіні. На зараз ніхто точно не може відповісти, скільки угідь залишилося в державній власності. За часи незалежності так і не вдалося упорядкувати всі державні кадастри та розробити спеціальні карти, хоча на це було витрачено десятки мільярдів доларів. На папері продаж землі в Україні заборонений, але, насправді, попри мораторій, чорний ринок давно процвітає і на ньому щорічно обертається до 12 млрд гривень.

Тому першим кроком має стати, не створення чи запуск ринку землі, а виведення його з тіні. Законопроект передбачає: першими купувати землю мають право орендарі (ті, хто зараз її обробляють), одній особі не може належати більше 15% в одній області і не більше 0,5% в державі, власниками можуть бути громадяни України та українські компанії.

Але не варто очікувати мораторію на продаж землі іноземцям. Про це свідчать заяви урядовців, мовляв, Україна є найпривабливішою країною для європейських інвесторів. Якщо припустити, що

іноземці матимуть свою частку землі в Україні, та й взагалі, взявши до уваги палкі суперечки стосовно землі поміж політиками залишається невідомим чи буде відмінено державне регулювання цін і оподаткування землі, які досить успішно діють і зараз. Чинники обіцяють допомоги малому бізнесу, зокрема, здешевити банківські кредити, якщо ставка НБУ складає 18%, то 15% буде відшкодовувати держава, а 3,5% повинен буде сплатити фермер.

Залишається відкритим питання про проведення загальнодержавної грошової оцінки сільськогосподарських земель. Таким чином, результати "інвентаризації" отримає Мінагрополітики, яке, у разі успішного запуску ринку землі, опікуватиметься державним регулюванням земельних відносин. Прогнози на листопад 2019 року вказують, 1 га буде коштувати щонайменше 2000 доларів. Закон про землі має також дати можливість думати наперед, багато хто з орендарів взагалі не замислюється, а що далі буде з цією землею, головне, отримати гроші зараз. Наприклад, соняшник можна сіяти раз в 3 роки, а краще й через 5 років, але більшість орендарів не звертає на це увагу, так як, це найбільш рентабельна культура та і земля не є їх власністю. А коли це будуть власні гектари, то буде доцільно подумати наперед, які ж культури посіяти завтра. Тому що, коли немає ринку землі, коли немає гарантії про землі, ніхто не думає про довгострокову перспективу. Наприклад, створення виноградників чи вирощування великої рогатої худоби лише через кілька років надасть прибуток. А саме такі довгі інвестиції в сади та виноградники якраз і дають найбільші прибутки. Більшість місцевих жителів міста Тернопіль побували на заробітках у Європі і тепер вирощують малину вдома, декому з них, вже замало власних земель, вони забирають свої паї в орендарів і розширюють ягідництво. Ягідництво потребує великої кількості робочих рук, а це є гарантією для людей, що будуть робочі місця і буде заробіток у своїй країні. А після відкриття ринку землі розширення для виробництва буде ще більше.

Зростання категорії "сільське, лісове та рибне господарство" забезпечується завдяки саме сільському господарству, яке становить левову частку цього сегменту економіки, а точніше – рослинництву. Що стосується посівних площ основних сільськогосподарських культур, то за останні роки вони також зазнали суттєвих змін (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур в Україні (тис.га)

	2016	2017	2018	2019 на 01.09	у % до 2018 року
Культури зернові та зернобобові	14439,5	14607,3	14839,0	15279,4	103
Культури технічні	8656,0	9161,2	9266,0	9026,0	97,4
Коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі	1834,0	1840,3	1825,0	1820,6	100,1
Культури кормові	1936,0	1825,5	1769,0	1715,7	97,0

Спостерігається зменшення посівних площ, але це є позитивним фактом, щодо необхідності

скорочення площі ріллі в Україні. Але зміни у структурі посівних площ таких важливих культур, як

коренеплоди та бульбоплоди залишаються негативними, тоді як спостерігається зростання посівної площі зернових, зернобобових та технічних культур. Суттєве підвищення рівня врожайності сільськогосподарських культур за останні роки обумовили значне підвищення обсягів виробництва валової продукції рослинництва в 2019 році порівняно з попередніми роками.

Щодо тваринництва, то ця галузь перебуває в кризі, яка викликана конкуренцією на українському

Таблиця 3. Динаміка поголів'я худоби та птиці в Україні

	2016	2017	2018	2019 на 01.09	у % до 2018 року
Велика рогата худоба	3941,4	3904,3	3852,6	3674,5	95,4
у т.ч. корови	2134,2	2095,4	1998,0	1906,0	95,4
Свині	7141,4	6544,2	6459,9	6292,7	97,4
Вівці та кози	1456,8	1460,0	1566,8	1518,2	96,9
Птиця свійська	213206,4	213877,5	245450,8	254785,7	103,8

Через надмірну збитковість галузі відбувається занепад молочного та м'ясного скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, а тому власники підприємств обгрунтовано позбавляються збиткових виробництв – скорочують чисельність поголів'я. Відродження скотарства може відбутися лише завдяки значним капіталовкладенням, так, як більшість приміщень для тварин, колишніх колгоспів і радгоспів зруйновано та перепрофільовано. Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2018 рік" на фінансування витрат Міністерство аграрної політики та продовольства України було передбачено видатки в обсязі 14,1 млрд. грн., з них на програми розвитку аграрної галузі – 6 311,0 млрд. грн. [17]. Як зазначається, в законі України "Про Державний бюджет України на 2019 рік" за бюджетною програмою 2801540 "Державна підтримка тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)" передбачені видатки загального фонду у розмірі 3500 млн грн. Ще одним фактором, який негативно впливає на розвиток галузі, слід відзначити низький потенціал продуктивності наявного поголів'я корів, для підвищення якого необхідно кардинально покращити селекційно-племінну роботу. А це ставить суттєві перепони фінансового характеру перед власниками підприємств, які хотіли б розвивати скотарство у своєму господарстві. Щодо птахівництва, то ця галузь процвітає в сучасних умовах в нашій державі, це пояснюється значним збільшенням поголів'я птиці за останні роки – 254,8 млн голів в 2019 р. проти 213,4 млн голів в 2016 р.

Для всебічного аналізу модернізаційних зрушень у сільськогосподарському виробництві України дослідження потребують питання, які стосуються економічної ефективності галузей агропромислового виробництва. Основним економічним показником являється прибуток, що характеризує результативність діяльності підприємств, виконує роль джерела їх розвитку на основі реінвестування, задоволення соціальних потреб суспільства, і передусім у контексті забезпечення робочих місць для сільського населення.

ринку із закордонними постачальниками, зокрема з Європи, які можуть запропонувати кращу пропозицію для ринку. Суттєвими змінами, які відбулися в структурі поголів'я худоби та птиці всіх категорій господарств, обумовлений спад виробництва продукції тваринницької галузі. Спостерігається чітка тенденція зменшення поголів'я великої рогатої худоби до 2018 року (табл. 3).

Від рівня прибутку залежать можливості підприємства в переоснащенні матеріально-технічної бази, розвитку нових напрямів діяльності та створення сприятливих умов життя та праці робітників.

Рентабельність продукції характеризує прибутковість поточних витрат, основними чинниками зростання якої є зниження витрат на виробництво і підвищення реалізаційних цін. Дослідження рівня рентабельності виробництва продукції дає змогу виявити питання поліпшення структури с.-г. виробництва, ефективність виробництва галузей сільськогосподарської продукції. Через відсутність необхідної підтримки сільськогосподарських підприємств виробництво деяких галузей може бути низькорентабельним або нерентабельним зовсім, але важливим для суспільства. Такі фактори, як інфляція, високі ціни на закупівлю сировини та комплектуючих, невисока купівельна спроможність населення, нестабільність податкового законодавства та інші значно впливають на зменшення розміру прибутку сучасного підприємства. Проблема необхідності підвищення прибутку та рентабельності є актуальною в сучасних умовах для підприємств усіх галузей народного господарства України.

Розрахунок рівня рентабельності у галузі сільського господарства базується на двох основних показниках:

- чистому доходу (виручці) від реалізації продукції (робіт, послуг) без податку на додану вартість, акцизного збору, інших вирахувань, дотацій і доплат;

- повній собівартості продукції (робіт, послуг).

За даними рис. 2, рис. 3 слід наголосити на тому, що рентабельність сільськогосподарської продукції має позитивний тренд та зростає. Для знаходження рівня рентабельності за основними видами сільськогосподарської продукції за 2014-2018 рр. використано вже розраховані показники рентабельності Державної служби статистики України (рис. 2, рис. 3) [9].

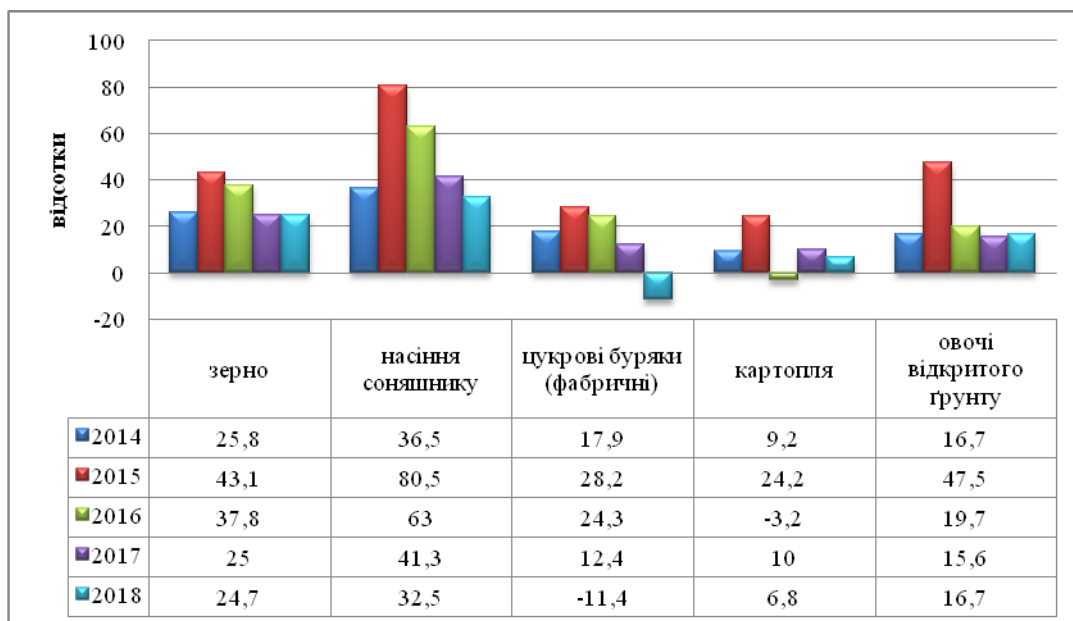

Рис. 2. Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах
Джерело: без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Винятком є рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва через зростання собівартості виробництва продукції за рахунок росту цін на

матеріально-технічні ресурси, які споживаються у цій галузі сільського господарства, але ціна при цьому на продукцію тваринництва зросла значно повільніше.

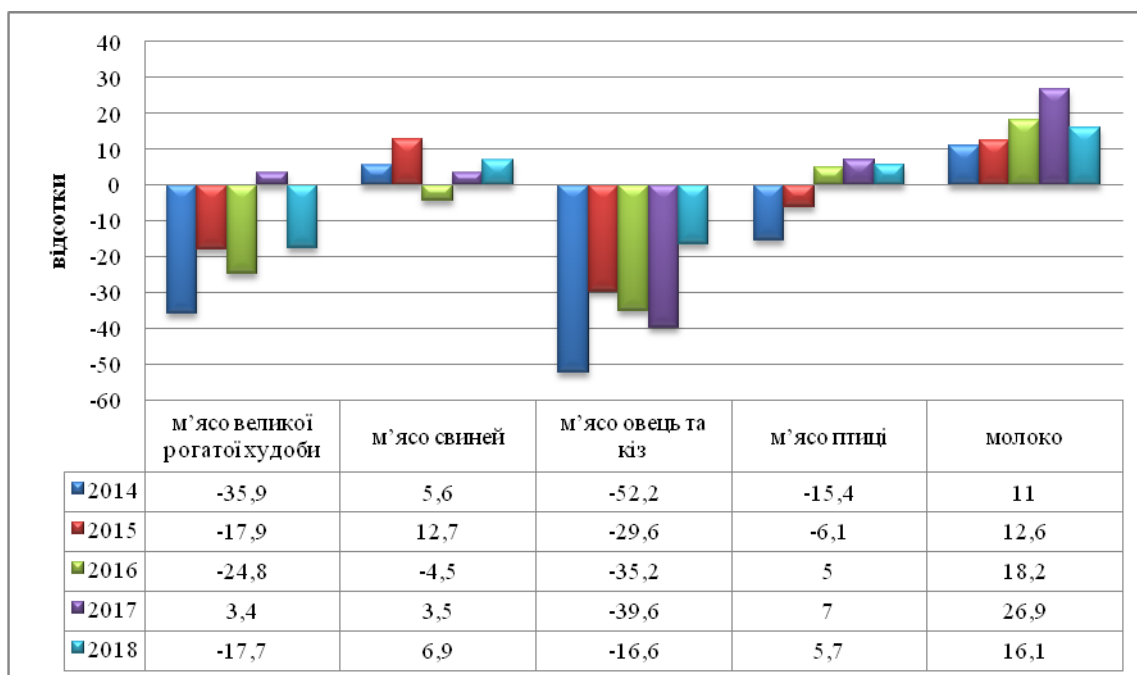

Рис. 3. Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах
Джерело: складено автором, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Проаналізувавши основні статистичні дані за останні 5 років, можна зробити висновки, що найбільш рентабельним видом сільськогосподарського виробництва є вирощування соняшнику та зернових культур, які мають найвищі за досліджуваний період показники. Найменш рентабельним видом є виробництво м'яса овець та кіз,

а також це гостро відобразилось на виробництві великої рогатої худоби, так як показник є від'ємним протягом всього досліджуваного періоду. А для того щоб, дана галузь вийшла з кризи та набула подальшого розвитку необхідно передусім організувати державну підтримку.

Незмінним залишається монополізм на ринку сільськогосподарської сировини. Переробні підприємства часто застосовують ціни, недостатні для забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва. Недостатньою залишається державна підтримка сільського господарства. Проаналізувавши результати 2017 року, доцільно б було, щоб Мінагрополітики, Мінфін, уряд розширили доступ аграріїв до бюджетної дотації шляхом доповнення переліку новими видами діяльності та збільшили обсяг фінансування до 6 млрд грн. У бюджеті 2018 року було зроблено по-іншому, 4 млрд грн направили на підтримку галузі тваринництва, з яких 2,3 млрд грн спрямували на часткову компенсацію вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів. Фінансування часткової компенсації вартості техніки та обладнання зросло до 945 млн грн в силу того, що відсоток за цим напрямом становить вже не 10%, а 15% від всієї підтримки аграрної галузі, яка також трохи збільшилась. Однак не було розширено перелік техніки і обладнання, одержувачів компенсації.

Замість збільшення фінансування програми здешевлення кредитів її навпаки зменшили до 66 млн грн. При цьому встановлено обмеження щодо розміру виручки від реалізації продукції за рік – до 20 млн грн, визначено пріоритет підтримки суб'єктів зі сфери тваринництва. Для розвитку фермерських господарств запровадили окрему програму, на яку заклали 1 млрд грн. Станом на вересень – лише 13% освоєння, тобто з понад 6,3 млрд грн фермери отримали лише біля 850 млн грн. За програмою підтримки галузі тваринництва з 4 млрд грн використано лише 540 млн грн. За напрямом часткової компенсації вартості техніки та обладнання освоєно 230 млн грн. На закладення молодих садів, виноградників, ягідників використано 76 млн грн з 300 млн грн, а з фермерського мільярда – лише 1,6 млн грн.

Висновки

Незважаючи на кризу, яка відобразилась на тенденції розвитку сільського господарства, ця галузь залишиться актуальним та пріоритетним видом діяльності, але ще в українському суспільстві не затвердилося розуміння сільського господарства як соціально значимої галузі. За останні роки вже спостерігається збільшення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, підвищення продуктивності праці в підприємствах

сільського господарства, урожайності основних культур та продуктивності худоби, птиці та ін. Для подальшого розвитку слід закріпити ці позитивні зміни та створити сприятливі умови для їх подальшого розвитку та набуття тенденцій незворотності, а це в свою чергу забезпечить продовольчу безпеку держави.

Майже 30% сільськогосподарських підприємств є збитковими, а рентабельність виробництва більше половини видів сільськогосподарської продукції недостатня для забезпечення розширеного відтворення. Низька дохідність виробництва стримує його модернізацію, впровадження нових технологій, оновлення матеріально-технічної бази. Подальше підвищення прибутковості та рентабельності виробництва продукції сільського господарства повинне стати запорукою ефективного сільськогосподарського виробництва, яке здатне буде забезпечити продовольчу безпеку держави.

У свою чергу, ресурсний потенціал сільського господарства має значні можливості для подальшого розвитку, в основі якого знаходяться високопродуктивні землі сільськогосподарського призначення та сприятливі агрокліматичні умови.

Для повного використання потенціалу сільського господарства необхідно покращити, насамперед:

1) функціонування на рівноправній економічній основі різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі;

2) гармонізацію інтересів власників, найманих працівників та сільських громад;

3) формування конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішніх ринках виробничих структур;

4) забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств на рівні 15-відсоткової норми, необхідної для забезпечення розширеного відтворення виробництва.

А це, в свою чергу, підвищить рівень продовольчої та енергетичної безпеки та забезпечить зростання експортного потенціалу держави. Необхідним залишається удосконалення економічного механізму господарювання: податки, кредитування, ціни, дотаційну політику, міжгалузеві економічні зв'язки, щоб усі галузі й сфери діяльності в економіці країни мали однакові економічні умови для відтворення виробництва, тобто на вкладеній у виробництво рівновеликий капітал з урахуванням терміну його обороту одержувати рівновеликі прибутки.

Список літератури

1. Кононенко Ж. А., Сокіл В. О. Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 283–286.
2. Саблук П. Т., Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення). *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 3–13.
3. Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку). К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.
4. Костецький Я. І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва. *Інноваційна економіка*. 2012. № 2 (28). С. 98–101.
5. Чорна Р. М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі. Продуктивність агропромислового виробництва. *Економічні науки*. 2013. № 23. С. 126–133.

6. Морозова Г. С. Сучасні тенденції розвитку сільського господарства України. *АГРОСВІТ*. 2013. № 21. С. 3–9.
7. Бурачек І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 134–137.
8. Лупенко Ю. О., Месель-Веселяка В. Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. К. : ННЦ ІАЕ, 2012. 182 с.
9. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України : веб-сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України : веб-сайт. URL: <http://www.minagro.gov.ua>
11. Власенко Н. С. Тваринництво України. Статистичний збірник. Київ. 2012. 211 с.
12. Методика розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств: Наказ Державного комітету статистики України від 14.02.2011 № 33: веб-сайт. URL: <http://zakon.nau.ua>
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року" від 17 жовтня 2013 р. № 806-р : веб-сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>
14. Grygoryev, S. (2015), "Ukrainian agricultural products competitiveness on European market in time of financial challenges", available at: <https://cutt.ly/UeBLZXp>
15. Stoyozhka, A. (2014), "Ukrainian Grain Congress - under the trend of pro-reform ideas", APK-Inform, available at: <https://cutt.ly/UeBLZXp>
16. Masliuk, I., Marhasova, V. (2019), "Agricultural production and its role in the development of the national and information economy", *Economic security at risks: findings from the digitalization of National economy: Collective monograph*, P. 63–86.
17. Маслюк І. О. Аналіз інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислового комплексу України (АПК). *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 28 (17). С. 25–32.

References

1. Kononenko, Z. A., Sokil, V. O. (2017), "The process of intensification and efficiency land use", *Economy and Society*, No. 10, P. 283–286.
2. Sabluk, P. T., Mesel-Veseliak, V. Ya., Fedorov, M. M. (2009), "Agrarian Reform in Ukraine (Achievements, Problems and Solutions)" ["Ahrarna reforma v Ukraini (zdobutky, problemy i shliakhy yikh vyvishennia)"], *Ekonomika APK*, No. 12, P. 3–13.
3. Prysiazhniuk, M. V., Zubets, M. V., Sabluk, P. T. (2011), *Agrarian Sector of Ukrainian Economy (State and Prospects for Development) [Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku)]*, K. : NNTs ІАЕ, 1008 p.
4. Kostetskyi, Ya. I. (2012), "Profitability as an indicator of agricultural production efficiency" ["Rentabelnist yak pokaznyk efektyvnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva"], *Innovatsiina ekonomika*, No. 2 (28), P. 98–101.
5. Chorna, R. M. (2013), "Labor productivity in agriculture as a major factor determining the scientific and technological progress of the industry" ["Produktyvnist pratsi u silskomu hospodarstvi yak osnovnyi chynnyk, shcho vyznachaie naukovo-tekhnichnyi prohres haluzi. Produktyvnist ahropromysloвого vyrobnytstva"], *Ekonomichni nauky*, No. 23, P. 126–133.
6. Morozova, H. S. (2013), "Modern tendencies of development of agriculture of Ukraine" ["Suchasni tendentsii rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy"], *AHROSVIT*, No. 21, P. 3–9.
7. Burachek, I. V., Mykhailenko, N. V. (2018), "Current state and perspective directions of agriculture development in Ukraine" ["Suchasnyi stan ta perspektivni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva v Ukraini"], *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, No. 21, P. 134–137.
8. Lupenko, Yu. O., Mesel-Veseliaka, V. Ya. (2012), *Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020 [Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku]*, K. : NNTs ІАЕ, 182 p.
9. Ofitsiyniy veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy : veb-sait, available at : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Ofitsiyniy sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy : veb-sait, available at : <http://www.minagro.gov.ua>
11. Vlasenko, N. S. (2012), "Husbandry of Ukraine", *Statystychnyi zbirnyk*, Kyiv, 211 p.
12. Metodyka rozrakhunku rinvnia rentabelnosti silskohospodarskoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: Nakaz Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy vid 14.02.2011 No. 33: veb-sait, available at : <http://zakon.nau.ua>
13. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Stratehiia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku" vid 17 zhovtnia 2013 r. No. 806-r : veb-sait, URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r>
14. Grygoryev, S. (2015), "Ukrainian agricultural products competitiveness on European market in time of financial challenges", available at : <https://cutt.ly/UeBLZXp>
15. Stoyozhka, A. (2014), "Ukrainian Grain Congress - under the trend of pro-reform ideas", available at: <https://cutt.ly/UeBLZXp>
16. Masliuk, I., Marhasova, V. (2019), "Agricultural production and its role in the development of the national and information economy". *Economic security at risks: findings from the digitalization of National economy: Collective monograph*, P. 63–86.
17. Masliuk, I. O. (2018), "Analysis of innovation and investment development of the agro-industrial complex of Ukraine (AIC)" ["Analiz innovatsiino-investytsiynoho rozvytku ahropromysloвого kompleksu Ukrainy (APK)"], *Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehratsii*, No. 28 (17), P. 25–32.

Надійшла (Received) 29.11.2019

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маслюк Ірина Олексіївна – Чернігівський національний технологічний університет, аспірант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігів, Україна; email: iryna_masliuk@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7889-8744>.

Маслюк Ирина Алексеевна – Черниговский национальный технологический университет, аспирант кафедры бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Чернигов, Украина.

Masliuk Iryna – Chernihiv National University of Technology, Postgraduate Student of the Department of Accounting, Taxation and Audit, Chernihiv, Ukraine.

НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ МОДЕРНИЗАЦИОННЫХ СДВИГОВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ

Предметом исследования в данной работе является современное состояние сельскохозяйственного производства Украины. **Целью** статьи является выделение основных направлений активизации модернизационных сдвигов в сельскохозяйственном производстве Украины. **Задачей** данного исследования является разработка спектра стратегических направлений активизации модернизационных сдвигов сельского хозяйства Украины, на которые стоит ориентировать свою деятельность сельскохозяйственным предприятиям для обеспечения прибыльности и долгосрочного развития. При выделении барьеров, которые мешают успешному развитию и функционированию аграрной отрасли в Украине использованы следующие **методы**: проблемно-хронологический, обусловившим структурное построение исследования и предоставил возможность с должной полнотой проанализировать проблемы развития сельского хозяйства во временной последовательности и динамике; метод системного подхода позволил рассматривать аграрную отрасль, как целостную систему, состоящую взаимосвязанных между собой элементов, которые составляют ее структуру и выполняют соответствующие функции; аналитико-синтетический метод применен при изучении и обработке источников и литературы, обосновании теоретических выводов, который позволил всесторонне осветить состояние проработки проблем аграрной отрасли. Статистические методы обработки данных использованы с учетом экономического и финансово-кредитного обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Для выделения направлений модернизации применяется аналитический метод исследования: уровня рентабельности производства, системы статистических показателей производства на сельскохозяйственных предприятиях, производительности труда, динамики развития растениеводства и животноводства и выпуска валовой продукции за исследуемый период. Для активизации использования сельскохозяйственного производства Украины в работе получены **результаты** модернизационных сдвигов, которые начинаются с: функционирование на равноправной экономической основе различных организационно-правовых форм хозяйствования в аграрном секторе; гармонизации интересов собственников, наемных работников и сельских общин; формирование конкурентоспособных на внутреннем и внешних рынках производственных структур. **Выводы**: За последние годы уже наблюдается увеличение объемов производства валовой продукции сельского хозяйства, повышение производительности труда на предприятиях сельского хозяйства, урожайности основных культур и продуктивности скота и птицы и др. Для дальнейшего развития следует закрепить эти положительные изменения и создать благоприятные условия для их дальнейшего развития и приобретения тенденций необратимости, а это в свою очередь обеспечит продовольственную безопасность государства, усовершенствовать экономический механизм хозяйствования: цены, налоги, кредитование, дотационная политику, межотраслевые экономические связи, чтобы все отрасли и сферы деятельности в экономике страны имели одинаковые условия для воспроизводства производства.

Ключевые слова: сельское хозяйство; сельскохозяйственные предприятия; валовая продукция; рентабельность; производительность труда; урожайность; прибыль.

DIRECTIONS OF ACTIVATION OF MODERNIZATION SHIFTS IN AGRICULTURAL PRODUCTION OF UKRAINE

The **subject** of study in this article is the current state of agricultural production in Ukraine. The **purpose** of the article is to identify the main directions of activation of modernization shifts in agricultural production of Ukraine. The **objective** of this study is to develop a range of strategic directions for the activation of modernization shifts in Ukraine's agriculture, which should focus its activities on agricultural enterprises to ensure profitability and long-term development. The following **methods** were used to identify the barriers that hinder the successful development and functioning of the agrarian sector in Ukraine: problem-chronological, which led to the structural construction of the study and provided an opportunity to properly analyze the problems of agricultural development in time series and dynamics; the systematic approach method has allowed the agricultural industry to be regarded as a coherent system consisting of interconnected elements that make up its structure and perform its respective functions; analytical and synthetic method was applied in the study and processing of sources and literature, substantiation of theoretical conclusions, which allowed to comprehensively illuminate the state of processing problems of the agricultural industry. Statistical methods of data processing were used taking into account the economic and financial-credit support of agricultural enterprises. An analytical method of research is used to identify the directions of modernization: the level of profitability of production, the system of statistical indicators of production at agricultural enterprises, labor productivity, the dynamics of development of crop and livestock production and the production of gross production for the studied period. The **results** of modernization shifts, which begin with: functioning on the equal economic basis of various organizational and legal forms of economic management in the agricultural sector; harmonization of interests of owners, employees and rural communities; formation of competitive in the internal and external markets of production structures were obtained in the work to stimulate the use of agricultural production of Ukraine. **Conclusions**: In recent years, there has been an increase in the volume of agricultural production, an increase in labor productivity in agricultural enterprises, the productivity of basic crops and the productivity of livestock, poultry, etc. For further development, these positive changes should be consolidated and favorable conditions and trends of irreversibility should be created, which in turn will provide food security of the state, improvement of the economic mechanism of economy: taxes, crediting, prices, subsidy policy, and inter-sectoral economic ties for all industries and areas of activity in the country's economy had the same economic conditions for the resumption of production.

Keywords: agriculture; agricultural enterprises; gross production; profitability; productivity; crop capacity; profit.

Бібліографічні описи / Bibliographic descriptions

Маслюк І. О. Напрями активізації модернізаційних зрушень у сільськогосподарському виробництві України. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2019. № 4 (10). С. 92–100. DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2019.10.092>.

Masliuk, I. (2019), "Directions of activation of modernization shifts in agricultural production of Ukraine", *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*, No. 4 (10), P. 92–100. DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2019.10.092>.